

## מי מצא את מי

אֵתָהּ הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחֶרֶת בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׁדִּים וְשִׁמְתָהּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמִצֵּאתָ אֶת לָבָבוֹ נֶאֱמָר לְפָנֶיךָ וְכִרְוֹת עָמוֹ הַבְּרִית לָתֶת אֶת אֶרֶץ הַכְּנָעַנִי הַחֲתִי הָאֶמְרִי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי וְהַגְּרָגְשִׁי לָתֶת לְזֶרְעוֹ וְתָקֵם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צִדִּיק אָתָּה: (נחמיה ט ז-ח).<sup>1</sup>

### בראשית רבה פרשה לט סימנים א-ב – בעל הבירה וצלוחית האפרסמון

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְגו' ", ר' יצחק פתח: "שְׁמַעֲנִי בֵּת וְרָאִי וְהָטִי אֶזְנְךָ וְשִׁכְחִי עִמָּךְ וּבֵית אָבִיךָ" (תהלים מה יא).<sup>2</sup> אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת.<sup>3</sup> אמר: תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו: אני הוא בעל הבירה. כך, לפי שהיה אבינו אברהם אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקב"ה ואמר לו: אני הוא בעל העולם. "וַיִּתְּאוּ הַמֶּלֶךְ יִפְתָּךְ" (שם יב) – ליפותך בעולם, "כִּי הוּא אֶדְנֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ" – "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ".<sup>4</sup> רבי ברכיה פתח: "לְרִיחַ שְׁמִינִיךָ טוֹבִים שְׁמֶן תוֹרַךְ שְׁמֶךָ" (שיר השירים א ג). אמר רבי ברכיה: למה היה אברהם אבינו דומה? לצלוחית של אפופלסמון.<sup>5</sup> מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחה נודף. כיון שהיתה מיטלטלת היה ריחה נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו: טלטל עצמך ממקום למקום ושמד מתגדל בעולם.<sup>6</sup>

### רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק א הלכה ג – השיג האמת מתבונתו וקורא בשם ה'

כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיהה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם.<sup>7</sup> ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה. וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו ...

<sup>1</sup> אנחנו אומרים פסוקים אלה יום יום בתפילת הבוקר ואולי איננו שמים לב שיש כאן שני פסוקים ויש לעצור בין "ושמת שמו אברהם" ובין "ומצאת את לבבו נאמן לפניך". באופן שאנו עוצרים ומשנים את הנעימה, אנחנו אומרים פסוק וחצי ומשנים את המשמעות של "ומצאת את לבבו נאמן לפניך". אנחנו מחברים מציאה זו לבחירתו של אברהם עוד באור כשדים וליציאתו ממנה (עפי"ה המקרא, תרח הוא שיוזם את המסע), בעוד שבחלוקה לפסוקים מציאת לבבו הנאמן של אברהם אירעה בדרך או אפילו בהגעה לארץ והתהלכות בה ולפיכך זכה לברית הארץ והזרע כפי שממשיך הפסוק השני. אבל כך נוהגים בעלי התפילה וסיבותיהם או מסורתם עמהם, ויש לחקור ולבדוק אם יש דוגמאות נוספות דומות של שיבוש מבנה הפסוקים (ראו "זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה" שהוא חיבור של שני פסוקים רחוקים מאד זה מזה). בין כך ובין כך, הקב"ה מצא את אברהם, נכון יותר את לבבו של אברהם ואנו נבקש להראות שהייתה כאן מציאה ובחירה הדדית. אלו מציאות שלו ואלו מציאות שלו, זו כולה של הקב"ה וזו כולה של אברהם ו"יחלוקה" בלי לחלק, "חֲלָקִי ה' אֶמְרָה נִפְשִׁי עַל כֵּן אוֹחִיל לִי".

<sup>2</sup> פרק מה בתהלים מדבר בשבח המלך הישר והצדיק. אבל במדרשים רבים הוא נדרש על אברהם אבינו. ראו שם הפסוק: "אֶהְיֶה צֶדֶק וְתִשְׁנֶא רִשְׁעִי עַל כֵּן מִשְׁחָךְ אֱלֹהִים אֶלְהִיךָ שְׁמֶן שִׁשְׁוֹן מִחֲבֵרֶיךָ" שנדרש על עמידת אברהם להגנת אנשי סדום (בראשית רבה מט ט, בפרשת השבוע הבא). ובדורות המאוחרים דרשו פסוק זה, כידוע, על ר' שמעון בר יוחאי ולא מצאנו המקור (בזוהר, עדיין נדרש פסוק זה על אברהם).

<sup>3</sup> הפרשנים מסבירים שבירה דולקת היא ארמון בוער, רמז לדור הפלגה ושאר דורות שקלקלו, כולל דורו של אברהם. ראו בראשית רבה סוף פרשה לח הסיפור על שבירת הפסלים וזריקת אברהם לכבשן האש, מובא בדברינו [שבירת פסלים וניתוח מצבות](#) בפרשה זו. גם על הקשר המיוחד של אברהם עם דור הפלגה הרחבנו בדברינו [אברהם ודור הפלגה](#) בפרשת נח. בין כך ובין כך, דווקא מהארמון הבוהק הסיק אברהם שחייב להיות לו בעל בית – בעל הבירה. כיצד? אולי הפירוש הוא ארמון בוהק ומואר, לא דווקא נשרף, כמו נר דולק. ראו הערך דל"ק במילונים.

<sup>4</sup> לקראת סוף הדרשה, חוזר הדרשן לפסוק בתהלים שאיתו פתח ומשם גם לפסוק בתורה שאותו הוא דורש. כך היא דרך הדרשנים שמשלבים, כמעט תמיד, פסוקים מהתורה ומהנ"ך, בעיקר מהכתובים. ואין הכל מסתדר ביחד? המלך – הקב"ה, אהב את דבריו של אברהם שהכיר מעצמו את בעל הבירה. המלך תאב את יופיו של אברהם. ודווקא משום כך הוא אמר לו לצאת לדרך חדשה. מה הקשר? על כך הרחבנו בדברינו [לך לך מארצך](#) שהוא המשך לדף זה.

<sup>5</sup> הוא שמן המור. יש אומרים שהמקום בו התמחו בגידול וייצור שמן זה בארץ ישראל הוא עין גדי וזה היה הסוד שלהם. <sup>6</sup> המשכנו עוד קצת במדרש מעבר לנושא שלנו, לנושא של "לך לך" (לו הקדשנו כאמור דף מיוחד). הדרך היא נשגבה אבל גם קשה ויש לה מחיר. ראו דברי רש"י, בשם מדרש בראשית רבה (לט יא), בתחילת הפרשה, פסוק ב: "לפי שהדרך גורמת לשלושה דברים: ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם". "לך לך" הוא גם אחד מעשרה הניסיונות שנתנסה בהם אברהם. ראו דברינו [עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו](#) בפרשת חיי שרה. אך מדרש זה רואה את הדברים אחרת. ואנו נמשיך להתמקד בנושא המציאה ההדדית שבין אברהם לקב"ה.

<sup>7</sup> "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו". ראו גם בראשית רבה פרשה לט סימן ח: " ... לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודת כוכבים כל השנים הללו ... ". לרמב"ם חשוב לציין שאברהם עצמו עבד עבודת כוכבים

ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו.<sup>8</sup> כיון שהכיר וידע, התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה. ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים ... כיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם".<sup>9</sup>

### בראשית רבה פרשה לט סימן י – המלך מחפש ומוצא את המרגלית שאיבד

רבי ברכיה בשם רבי נחמיה אמר: (משל) למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו. עמד המלך והעמיד פמליא שלו שם ועשה צבָרִים והביא מְכַבְּרוֹת וְכָבֵר את הראשונה ולא מצא, השני ולא מצא ובשלישית מְצָאָהּ. אמרו: מצא המלך מרגליות שלו. כך אמר הקב"ה: מה צורך היה לי לייחס שם, ארפכשד, שלח, עבר, פלג, רעו, שרוג, נחור, תרח, לא בשבילך? "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" (נחמיה ט ח).<sup>10</sup> כך אמר הקב"ה לדוד: מה צורך היה לי לייחס פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי, לא בשבילך? "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו" (תהלים פט כא).<sup>11</sup>

### ספרי דברים פיסקא שיג – הגיבור שהציל את המלך

"ימצאנו בארץ מדבר" – זה אברהם. משל למלך שיצא הוא וחיילותיו למדבר. הניחוהו חיילותיו במקום הצרות, במקום הגייסות, במקום הליסטים והלכו להם. נתמנה לו גיבור אחד, אמר לו: אדוני המלך, אל יפול לבך עליך ואל יהי עליך אימה של כלום. חייך שאיני מניחך, עד שתיכנס לפלטרם שלך ותישן על מטתך. כענין שנאמר: "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (בראשית טו ז).<sup>12</sup>

בצעירותו שכן דבר זה מדגיש לא רק את גדולת אברהם שהכיר את הבורא מעצמו, אלא הוא גם פתח לכל אדם לבוא ולהצטרף לקהילת המאמינים בני אברהם. ואברהם הוא כידוע אביהם של כל הגרים הבאים לחסות תחת כנפי השכינה (רות רבה ד ז) ולפי הרמב"ם, אולי גם אבי הבחירה החופשית.

<sup>8</sup> יש דעות שונות במדרש באיזה גיל הכיר אברהם את בוראו. החל מגיל 3 וכלה בגיל 48. ראו בראשית רבה ל ח, נדרים לח ע"א ועוד. עכ"פ, הרמב"ם מבחין בין ילד, נער שמתחיל "לשוטט בדעתו" ולהבין שמשוה משובש בדרך בה הולכת סביבתו הבוגרת ובין הכרה פנימית שלימה שלו בדרכו החדשה. בין אמונה ששוללת ומנתצת אמונות פסולות (תנ"ך משמע) ובין אמונה שבונה ויוצרת דרך חדשה, ככתוב: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח ט). ראו דברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות.

<sup>9</sup> כדאי לקרוא במקור את כל דבריו של הרמב"ם שם במלואם, בעצם, את כל פרק א בהלכות עבודת כוכבים, אשר משרטט את תפיסתו לגבי התפתחות האמונה באל אחד מול עבודת אלילים - מדורו של אנוש ועד אברהם. ראו שם. לעניינינו, קטע זה של הרמב"ם מעצים מאד את ה'מצאיה' מצדו של אברהם. איתן זה מגלה את בורא עולם "בדעתו" ומצליח לסובב את גלגל האמונה חזרה לאחור לדורות הראשונים שהכירו באל אחד (ושאולי שרידים מהם השתמרו בארץ כנען אליה נשלח אברהם, בדמותם של [מלכיצדק](#), שם ועבר). כל זה בזכות החונן לאדם דעת - מה שמאד חשוב לרמב"ם כרציונליסט וכמאמין בתבונה האנושית.

<sup>10</sup> במדרש זה "בעל הברירה" מוצא את אברהם, וכמו ששם המציאה הסתיימה בשינוי, ב"לך לך", כך גם כאן. המלך הוא שעובר ממקום למקום. לא המרגלית. מרגע שהמלך מוצא את המרגלית, שוב אין היא יכולה לחזור לערמות הצבורים שבהם הייתה נתונה והיא הולכת עם המלך. לאן? "אל הארץ אשר אראך". ראו איך מדרש זה עובר "שינויים קלים" במדרש מאוחר יותר, רות רבה ח א: "ר' ברכיה ור' סימון: משל למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו. עמד המלך וכל פמליא שלו שם. והיו עוברים ושבים אומרים מה טיבו של מלך וכל פמליא שלו כאן? ראו, אמרו: נפלה מרגלית מעל ראשו. מה עשה? צבר את העפר והביא מכבדות וכבד את הצביר האחד ולא מצאה. והשני ולא מצאה. והשלישי ומצאה. אמרו: מצא המלך את מרגליתו! כך הקב"ה אמר לאברהם לך לך, לך הייתי מצפה. מה צורך היה לי לייחס שם ארפכשד שלח עבר פלג נחור תרח, אלא בשבילך, ומצאת את לבבו נאמן לפניך (נחמיה ט ח)". אולי ממדרש זה יש תשובה לתמיהה בהערה 1 לעיל על שיבוש הפסוקים בספר נחמיה. ראו איך נוסח רות רבה מוסיף את "לך לך" וגם את העוברים ושבים שרואים שהמלך נעצר ומחפש משהו יקר שאבד לו ולא ברור אם הם מנסים לעזור למלך או שמא עומדים מהצד (אולי בעקבות מדרש ספרי שלהלן המתאר את הגייסות שנטשו את המלך). והדברים קשורים.

<sup>11</sup> המציאה של הקב"ה את אברהם איננה חד-פעמית ונמשכת עד לדוד ואולי לעוד אישים בולטים. ראו בראשית רבה כט ג: "אמר רבי סימון: שלש מציאות מצא הקב"ה, אברהם, דכתיב (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, דוד, דכתיב (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי, ישראל, דכתיב (הושע ט) כענבים במדבר מצאתי ישראל. איתבון חבריא לרבי סימון: והא כתיב ונח מצא חן! אמר להון: הוא מצא הקב"ה לא מצא. והא כתיב (ירמיה לא) מצא חן במדבר בזכות דור המדבר, ומצאת את לבבו נאמן לפניך". ועל מציאת דוד אומר המדרש בבראשית רבה מא ד: "מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתיו? בסדום". וזה נושא אחר.

<sup>12</sup> מי כאן המלך שנטשו אותו חיילותיו ומי כאן הגיבור שבא לעזרת המלך? לכאורה, המלך הוא אברהם והגיבור הוא הקב"ה שבא להצילו ולהביאו למקום מבטחים: "שאיני מניחך, עד שתיכנס לפלטרם שלך ותישן על מטתך". אך בקריאה נוספת, בפרט לאור המשך המדרש על "יבונה" ו"יצרנה" - שם אברהם הוא שמבונן (ומתבונן ובונה) והוא שנוצר את נפשו ונותנה לקב"ה, אפשר שאולי גם כאן המלך הוא המלך שבכל מדרש, היינו הקב"ה שכל אומות העולם נטשו אותו והלכו לעבוד אלהים אחרים. ומי הוא הגיבור שבא לעזרת המלך שחיילותיו נטשו אותו? הגיבור הוא אברהם, אשר כביכול מביא את המלך חזרה לארמונו. ויש לעיין עוד בכפל המשמעות של מדרש מתוחכם זה.

"יסובבנהו" - כענין שנאמר: "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך" (בראשית יב א).<sup>13</sup>  
 "יבוננהו" - עד שלא בא אברהם אבינו לעולם, כביכול לא היה הקב"ה מלך אלא על השמים בלבד, שנאמר:  
 "ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי" (בראשית כד ז). אבל משבא אברהם אבינו לעולם,  
 המליכו (לקב"ה) על השמים ועל הארץ, כענין שנאמר: "ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ" (שם שם  
 ג).<sup>14</sup>

"יצרנהו כאישון עינו" - אפילו בקש הקב"ה מאברהם אבינו גלגל עינו היה נותן לו. ולא גלגל עינו בלבד, אלא  
 אף נפשו שחביבה עליו מן הכל, שנאמר: "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק" (בראשית כב ב) -  
 והלוא ידוע שהוא בנו יחידו. אלא זו נפש שנקראת יחידה שנאמר: "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי"  
 (תהלים כב כא).<sup>15</sup>

## שבת שלום מחלקי המים

**מים אחרונים:** מוטיב ההדדיות של "מי מצא את מי", חוזר גם במקומות אחרים. ראו דברינו [לי ולכם היא הגאולה](#)  
 בפרשת בא, [אנו מאמירך ואתה מאמירנו](#) בפרשת כי תבוא, [אשר פדית גויים ואלוהינו](#) בפסח ועוד. ולאברהם אבי  
 האומה שמורה זכות הראשונים.

<sup>13</sup> הנושא כאן הוא הקב"ה, הוא שמסובב את אברהם. ואם נניח שיש רצף במדרשים, אז במדרש הקודם המלך שננטש הוא אברהם  
 והקב"ה הוא הגיבור שמביא את המלך לארמון (לארץ ישראל).

<sup>14</sup> כאן שוב מתהפך הגלגל. אברהם הוא הנושא, הוא המבונן. ושוב, אם נניח שיש רצף דרשני במדרשים, אזי המלך שננטש הוא  
 הקב"ה והגיבור המביא אותו לארמון המבטחים הוא אברהם. וכך משמע גם מהדרשה הבאה על "יצרנהו". וכאמור, יש לחקור  
 עוד במדרש זה.

<sup>15</sup> ובמדרשים אחרים, אברהם אבינו הוא "גלגל עינו של עולם" וכנגדו יצאו ארבעת המלכים ורדפוהו עד כנען. ראו בראשית רבה  
 מב ג פרשת לך לך: "אמר רבי אחא: לא באו להזדווג אלא לתוך גלגל עינו של עולם, עין שעשתה מדת הדין בעולם הם מבקשים  
 לסמותה, הוא קדש".